

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ТКАЧЕНКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.6.091.2:793.3](430:477)"19/20"(091)(043.3)

**РОЗВИТОК ВИЩОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

СУМИ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Ніколаї Галина Юріївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри мистецької
педагогіки та хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Заболотна Оксана Адольфівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Благова Тетяна Олександрівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
завідувач кафедри хореографії.

Захист відбудеться 12 жовтня 2018 року об 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 11 вересня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасний суспільний поступ, торуючи шляхи інтеграції України до європейського співтовариства, вимагає активної модернізації вищої школи, зокрема її мистецької ланки, адже входження України до європейського простору вищої освіти зумовлює необхідність дотримання визначених міжнародною спільнотою орієнтирів та вивчення кращих освітніх практик. Дорогоказом у розвитку вищої хореографічної освіти слугують найважливіші освітні документи (Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Стратегічна програма ЄС «Освіта і навчання 2020» (2009) та ін.).

Вища хореографічна освіта посідає особливе місце в культурно-освітньому просторі ЄС, тому її інтенсивна розбудова, що розпочалася в останні десятиліття, має суттєві здобутки та викликає виправданий інтерес міжнародної освітньої та професійної хореографічної громади. Особливої актуальності набувають реформаторські надбання Німеччини, де після відновлення територіальної цілісності розпочинається суперечливий процес зближення двох освітніх систем НДР і ФРН, в якому прихильність соціалістичного сходу країни до російської балетної школи та народного сценічного танцю знаходиться у конфронтації з модерністськими устремліннями танцювального мистецтва демократичного заходу. Вивчення німецького досвіду відкриває можливості для наукового прогнозування ймовірних напрямів розвитку вищої хореографічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог європейського освітнього простору.

Доцільність дослідження визначається необхідністю вирішення низки *суперечностей* між: орієнтацією освітньої політики України на інтеграцію до Європейського простору вищої освіти та недостатнім рівнем вивчення теорії і практики модернізації її хореографічної ланки в країнах Європи, зокрема у ФРН; потребою у вивченні й узагальненні історико-педагогічних надбань вищої хореографічної освіти в Німеччині та практичною відсутністю систематичних наукових розвідок із досліджуваної проблематики в Україні; сучасними вимогами до оновлення змісту й організації підготовки фахівців-хореографів у вітчизняних закладах вищої освіти відповідного профілю і браком пропозицій щодо обґрунтованих структурно-змістових та організаційних інновацій в контексті євроінтеграційних процесів.

Вагоме значення для осмислення досліджуваного феномену мають праці вітчизняних компаративістів, які порушують проблеми вищої освіти в Німеччині (Н. Абашкіна, А. Гаврилюк, С. Павлюк, В. Солощенко, О. Чорна, Л. Чухно та ін.), зокрема її педагогічної ланки (Т. Вакуленко, В. Гаманюк, Н. Козак, Т. Кристопчук, С. Синенко, О. Шапочкіна та ін.). Проблематику теорії й практики вищої школи Німеччини висвітлено в роботах таких зарубіжних учених, як Б. Армбрустер (B. Armbruster), Й. Бастіан (J. Bastian), Ф. Бухбергер (F. Buchberger), Д. Гензель (D. Hänsel), К. Клем (K. Klemm), Х. Менерт (H. Mehnert), К. Польман (Ch. Pollman), Х. Флах (H. Flach), Л. Фрід (L. Fried) та ін.

Аспектно дотичними до проблеми розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині є розвідки С. Забрєдовського, Т. Кохана, М. Погребняк, Т. Сердюк,

О. Чепалова, О. Таранцевої, О. Шабаліної, Д. Шарикова та ін. Значний інтерес у контексті означеної проблеми становлять наукові праці вчених, які розкривають питання хореографічно-педагогічної освіти в Україні (Д. Бермудес, О. Єременко, С. Куценко, О. Лобова, Г. Ніколаї, Т. Повалій, О. Устименко-Косоріч та ін.).

Набувають фундаментальності дослідження з питань вищої хореографічної освіти в Німеччині, що порушуються в роботах Х. Вальсдорфа (H. Walsdorf), Ю. Дреwnьок (J. Drewniok), К. Ердман-Райскі (K. Erdmann-Rajski), Г. Зігмунда (G. Siegmund), Е. Катнер-Ульріх (E. Kattner-Ulrich), Г. Кляйнс (G. Kleins), Ф. Ламперт (F. Lampert), Ф. Петера (F. Peter), П. Примавезі (P. Primavesi) та ін. Водночас аналіз наукової думки дає підстави стверджувати, що розвиток вищої хореографічної освіти в Німеччині не був предметом цілісного дослідження.

Отже, актуальність проблеми розвитку вищої хореографічної освіти для української педагогічної теорії і практики та відсутність комплексних досліджень прогресивного німецького досвіду в означеній сфері зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Розвиток вищої хореографічної освіти в Німеччині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0112U004660), держбюджетної науково-дослідної теми «Теоретичні та методичні засади розвитку хореографічно-педагогічної освіти в Україні» (реєстраційний номер 0115U002489).

Тему дисертаційної роботи затверджено (протокол № 6 від 28.12.2015 р.) та уточнено (протокол № 10 від 23.04.2018 р.) вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Мета дослідження – з'ясувати нормативно-правові, організаційні та структурно-змістові аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. задля визначення перспектив використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких дослідницьких **завдань**:

1. Схарактеризувати вищу хореографічну освіту в Німеччині як історико-педагогічний феномен.
2. Висвітлити нормативно-правові та організаційні аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині (1950–2010).
3. Визначити структурно-змістові зміни у вищій хореографічній освіті Німеччини в досліджуваній період.
4. Виявити сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у закладах вищої освіти Німеччини.
5. Окреслити перспективи використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – вища хореографічна освіта в Німеччині як історико-педагогічний феномен і складова сучасного європейського освітнього простору.

Предмет дослідження – розвиток вищої хореографічної освіти в Німеччині в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – перше десятиліття ХХІ ст. Вибір *нижньої межі* визначається зміною державного устрою Німеччини шляхом поділу на Німецьку Демократичну Республіку (НДР) та Федеративну Республіку Німеччину (ФРН) на межі 50-х років минулого століття. Вибір *верхньої межі* визначається: на європейському рівні – створенням Європейського простору вищої освіти (2010), зумовленого Болонським процесом; на національному рівні – розробленням та запровадженням «Танцювального плану Німеччини» (Tanzplan Deutschland) (2005–2010), який ознаменував інноваційну політику держави у сфері вищої хореографічної освіти (ВХО).

У контексті виявлення витоків та перспектив розвитку сучасної вищої хореографічної освіти в Німеччині вирішення досліджуваної проблеми здійснювалось у більш широких хронологічних межах.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: історичний, системно-структурний, синхронний, діахронний та порівняльний підходи; концептуальні положення вітчизняної історико-педагогічної науки та педагогічної компаративістики й менеджменту (В. Бугрій, Б. Год, О. Заболотна, О. Козлова, В. Кремень, О. Огієнко, А. Сбруєва, О. Семенов, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, І. Сташевська та ін.); висновки дослідників професійної підготовки майбутніх фахівців-хореографів (Л. Андрощук, Т. Благова, О. Жиров, І. Мурована, Г. Ніколаї, О. Реброва, О. Таранцева, Л. Цветкова та ін.), фундаментальні ідеї німецьких дослідників щодо проблем розвитку вищої хореографічної освіти, зокрема Х. Біонді (J. Biondi), Р. Блюм (R. Blum), І. Бюлов (I. Bülow), К. Кох (K. Koch), Б. Кьолінгер (B. Köllinger), Е. Кюль (E. Kühl), Л. Кунзе (L. Kunze), П. Лілі (P. Lillie), С. Фарес-Сперкен (C. Faresse-Sperken), У. Фенгер (U. Fenger), Б. Хейкаус (B. Heukauss), А. Хользей (A. Holzhey) та ін.

Методи наукового дослідження. Для реалізації поставлених завдань та досягнення мети використано комплекс методів: *загальнонаукові* – *аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, конкретизація*, які застосовувалися для з'ясування стану розробленості проблеми, створення історіографічної бази, характеристики розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині; *конкретно-наукові* – *термінологічний аналіз та інтерпретація*, що використовувались при визначенні базових понять дослідження; *історико-генетичний та ретроспективний аналіз*, які дозволили виявити витоки й особливості становлення та розвитку вищої хореографічної освіти у НДР та ФРН і визначити провідні персоналії означеного процесу; *періодизації*, який дозволив розглянути феномен ВХО в Німеччині у часовому континуумі історичного процесу і виокремити три хронологічно послідовних етапи, що відрізняються один від одного суттєвими особливостями; *порівняльно-зіставний та структурний аналіз*, що застосовувались із метою окреслення нормативно-правових, організаційних, структурних та змістових аспектів еволюції досліджуваного феномену; *критеріальний аналіз*, що

використовувався для виявлення та систематизації моделей хореографічної підготовки у ЗВО Німеччини; *наукової екстраполяції*, що дозволив окреслити перспективи використання позитивного німецького досвіду в контексті досліджуваної проблеми в Україні.

Джерельну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти, що визначають вектор освітньої політики щодо розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині – Основний закон ФРН (1949 р., 1990 р.), Закон «Про єдину соціалістичну систему освіти» (1965 р.), Рамковий закон «Про вищу освіту» (1976 р., 1991 р., 1999 р.), «Танцювальний план Німеччини» (2005–2010 рр.); документи Болонського процесу (декларації, комюніке Міністрів, відповідальних за вищу освіту країн-учасниць Болонського процесу); періодичні мистецькі видання, на сторінках яких опубліковано результати теоретичних, практичних, методичних надбань науковців, педагогів-хореографів щодо питань хореографічної освіти в Німеччині – «Театр часу» («Theater der Zeit») та «Музика і суспільство» («Musik und Gesellschaft») і т.д.; дисертаційні, монографічні та навчально-методичні праці німецьких науковців із питань хореографічної освіти – Г. Бартель (G. Barthel), І. Бюлов (I. Bülow), А. Гольдшмід (A. Goldschmid), М. Донат (M. Donath), К. Ердман-Райскі (K. Erdmann-Rajski), Д. Зайферт (D. Seiffert), Д. Крамер-Лауф (D. Kramer-Lauff), Х. Крінгельбах (H. Kringelbach), К. Купер (K. Cooper), Дж. Куган (J. Coogan), Ф. Ламперт (F. Lampert), А. Ленц (A. Lenz), Р. Лілі (R. Lillie), Г. Оьтке (G. Oetke), Ф. Петер (F. Peter), П. Примавезі (P. Primavesi), К. Петерс (K. Peters), А. Райн (A. Rein), Р. Сайдл (R. Seidl), Х. Тратнер (H. Trattner), К. Фарес-Сперкен (C. Farese-Sperken), Х. Шмідлін (H. Schmidlin), Х. Шрьодер (H. Schröder) та ін.; інформаційні та аналітичні матеріали, розміщені на інтернет-сайтах ЗВО Німеччини.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено комплексне дослідження, в межах якого з'ясовано нормативно-правові, організаційні та структурно-змістові аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., а саме: схарактеризовано ВХО в Німеччині як історико-педагогічний феномен, розкрито сутнісний зміст поняття «вища хореографічна освіта в Німеччині»; схарактеризовано історіографію досліджуваної проблеми; виявлено витoki та обґрунтовано етапи розвитку ВХО – контрoверсійний (1950–1989), об'єднувальний (1990–1999), модернізаційний (2000–2010); висвітлено нормативно-правові, організаційні та структурно-змістові аспекти розвитку ВХО; обґрунтовано типологію профільних ЗВО (вищі школи танцю, вищі мистецькі школи, університети мистецтв і спорту), в яких здійснюється підготовка бакалаврів і магістрів мистецтва у сфері хореографії; виявлено сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у ЗВО Німеччини (виконавська, балетмейстерська, модернова, хореологічна, педагогічна, евритмічна); окреслено можливості творчого використання досвіду роботи вищих хореографічних шкіл Німеччини у процесі вдосконалення ВХО в Україні.

Конкретизовано поняття «вища хореографічна освіта», *уточнено* зміст підготовки фахівців-хореографів в окремих вишах Німеччини та *подальшого*

розвитку дістали теоретичні уявлення про особливості розвитку ВХО в Німеччині в контексті європейської інтеграції.

У вітчизняний науковий простір *уведено* маловідомі і раніше невідомі для вітчизняного наукового загалу німецькомовні джерела з досліджуваної проблеми. Українську педагогічну компаративістику *збагачено* новими іменами видатних німецьких педагогів-хореографів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що основні положення стосовно розвитку ВХО в Німеччині можуть бути використані: у створенні новітніх навчальних планів та робочих програм, що відповідають європейським стандартам; в освітньому процесі у закладах вищої освіти; в системі післядипломної освіти; у порівняльних дослідженнях; у процесі оновлення змісту існуючих навчальних курсів та розроблення їх окремих тем. Джерельна база та матеріали роботи можуть використовуватися науковцями суміжних галузей, викладачами кафедр мистецької педагогіки та хореографії, адміністративним персоналом профільних ЗВО. Одержані результати дослідження включено до змісту навчального посібника «Естетична гімнастика в хореографії: історія, теорія, практика».

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1014/17 від 11.05.2018 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-28/819 від 18.05.2018 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1333 від 05.06.2018 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 1894/01-60/02 від 07.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача полягає у: висвітленні особливостей розвитку хореографічної освіти в німецькомовних країнах, визначенні структурних змін та характеристикі процесу модернізації змісту вищої хореографічної освіти в означених країнах [1]; обґрунтуванні історичних витоків та сучасних тенденцій розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині, Швейцарії та Австрії [2].

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2016), «Час мистецької освіти: традиції і новаторство» (Харків, 2016), «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи» (Суми, 2016), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016), «Педагогіка мистецтва та хореографії у контексті інтернаціоналізації професорської освіти» (Мелітополь, 2016), «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2016, 2017), «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2016), «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (Умань, 2017), «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2017); *всеукраїнських* –

«Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (Умань, 2015, 2016), «Художні практики та мистецька освіта у крос-культурному просторі сучасності» (Полтава, 2017), «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, 2016).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлено в 21 публікації, з них 2 монографії (з яких 1 – у співавторстві, 1 – колективна), 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 10 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій та семінарів, 1 навчальний посібник.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційне дослідження складається із анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (478 найменувань, з них 252 – іноземними мовами) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 305 сторінок (основний текст – 194 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми та доцільність її дослідження, з'ясовано ступінь її наукового розроблення, зв'язок із науковими планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, подано методи, схарактеризовано джерельну базу, розкрито теоретико-методологічну основу дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо апробації, публікацій та впровадження результатів наукового пошуку, визначено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Вища хореографічна освіта в Німеччині як історико-педагогічний феномен»** окреслено поняттєво-термінологічний апарат дослідження, схарактеризовано історіографію проблеми, виявлено витoki та обґрунтовано етапи розвитку ВХО в Німеччині.

Термінологічний аналіз та інтерпретація наукової думки дозволили розкрити зміст базових понять дослідження й охарактеризувати *вищу хореографічну освіту* як самостійну галузь мистецької освіти зі своєю структурою, інституційно оформленою у вигляді профільних ЗВО та науково-навчальних підрозділів університетів, змістом і організацією його засвоєння у процесі підготовки майбутніх виконавців, балетмейстерів-постановників та педагогів-хореографів із метою формування їхньої танцювальної культури, професійної компетентності та виконавської майстерності, що становить персональну, соціальну й суспільну цінність. Під терміном *вища хореографічна освіта в Німеччині* ми розуміємо галузь мистецької освіти, в межах якої здійснюється підготовка фахівців танцювального мистецтва, що реалізується в системі профільних ЗВО й університетів Німеччини на бакалаврському та магістерському рівнях і є спрямованою на формування виконавських, балетмейстерських і педагогічних компетентностей майбутніх фахівців на засадах сучасної хореографії.

Аналіз наукових джерел та їх систематизація дозволили структурувати історіографічну базу дослідження за трьома групами за хронологічним і проблемним критеріями з урахуванням ступеня її близькості до предмету дослідження. До першої групи увійшли праці науковців Західної Німеччини, в яких розкрито проблеми становлення та розвитку танцю модерн і особливості

його імплементації до підготовки фахівців-хореографів, надано загальну характеристику хореографічно-модерного руху, висвітлено етапи становлення танцю модерн в Німеччині та діяльність провідних педагогів-хореографів відповідного періоду.

Другу групу праць становлять роботи науковців Східної Німеччини, в яких висвітлено проблеми балетного мистецтва, історію та танцювальні традиції народів світу, а також методика опанування німецьких народних танців. Таку проблематику було зумовлено впливом Радянського Союзу, влада якого контролювала діяльність культурних, освітніх та наукових установ у НДР і стимулювала розповсюдження російської балетної школи, звернення до національних фольклорних традицій, активне включення народної хореографії до навчальних планів ЗВО та прагнення уповільнити експансію сучасної хореографії в культурно-освітньому просторі Східної Німеччини.

До третьої групи праць включено дослідження науковців об'єднаної Німеччини (культурологічні, мистецтвознавчі, психолого-педагогічні, арт-терапевтичні), проблематику яких було зумовлено стрімким розвитком ВХО та стимулюванням дослідницької діяльності. Автори низки монографічних і навчально-методичних праць висвітлюють балетмейстерську і викладацьку діяльність сучасних митців і педагогів-хореографів та їх внесок у ВХО Німеччини, пропонують авторські методики і тренінги для удосконалення освітнього процесу, наголошують на необхідності запроваджувати гімнастику, зокрема естетичну, в підготовку фахівців-хореографів, надають методичні рекомендації щодо викладання хореографії дітям різного віку.

Доведено, що в українському науковому просторі феномен, що досліджується, не був предметом вивчення вітчизняних педагогів-компаративістів. Отже, загальний стан наукової розробленості проблеми залишається недостатньо вивченим як у німецькій, так і в українській педагогічній компаративістиці, тому потребує подальшого розгляду та спеціальних досліджень.

На основі історико-генетичного та ретроспективного аналізу було з'ясовано витоки ВХО в Німеччині, серед яких виокремлено: розвиток танцю модерн; відкриття перших шкіл танцю в Дрездені (Школа танцю Грет Палуки, 1925) та Ессені (Школа танцю «Фолькванг», 1927); проведення трьох танцювальних конгресів (1927–1930); діяльність видатних німецьких педагогів-хореографів довоєнного періоду – Рудольфа фон Лабана (1879–1958) – автора власної системи танцю, що допомагає втілити й розвинути руховий потенціал особистості і дозволяє її повне творче самовираження; Марі Вігман (1886–1973) – зачинательки експресивного танцю в Німеччині; Курта Йосса (1901–1979) – фундатора Школи танцю «Фолькванг» у місті Ессен; Грет Палуки (1902–1993) – засновниці власної школи танцю в місті Дрезден.

Використання історико-генетичного аналізу, методу періодизації та визначення критеріальних ознак (суспільно-політичні зміни, оновлення нормативно-правової бази, еволюція структури та змісту) дозволили виокремити три етапи ВХО в Німеччині, зокрема: перший, *контroversійний* (1950–1989), коли внаслідок Другої світової війни з'являються НДР та ФРН, приймаються Основний закон ФРН (Конституція), Закон «Про єдину соціалістичну систему освіти» (НДР)

та Рамковий закон «Про вищу освіту» (ФРН), що детермінували розбіжності в структурі та змісті вищої хореографічної освіти означених республік. Другий, *об'єднувальний* етап (1990–1999), характеризується утворенням єдиної держави Федеративна Республіка Німеччина, запровадженням цілісної системи освіти, що регламентується законами колишньої Західної Німеччини та відзначається структурно-змістовими змінами ВХО в 90-х рр. минулого століття. Третій, *модернізаційний* етап (2000–2010), детермінується входженням ФРН до Болонського процесу, запровадженням «Танцювального плану Німеччини», реалізація завдань якого зумовила інновації в системі ВХО сучасної Німеччини.

Отже, розгляд проблеми вищої хореографічної освіти в Німеччині як історико-педагогічного феномену дозволив впорядкувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження, з'ясувати стан наукової розробленості проблеми, схарактеризувати історіографію проблеми дослідження, виявити витoki та обґрунтувати етапи розвитку ВХО в Німеччині.

У другому розділі «**Гене́за вищої хореографічної освіти в Німецькій Демократичній Республіці та Федеративній Республіці Німеччини**» висвітлено нормативно-правові, структурно-змістові та організаційні аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в НДР та ФРН, охарактеризовано організаційні аспекти вищої хореографічної освіти у Федеративній Республіці Німеччині, які покладено в основу трансформації ВХО після об'єднання країни.

Застосування історико-генетичного та порівняльно-зіставного аналізу дозволило з'ясувати, що після поділу Німеччини і проголошення НДР (жовтень 1949 р.) та ФРН (травень 1949 р.) в історії ВХО країни розпочався контроверсійний етап, коли підготовка фахівців-хореографів на території двох республік кардинально відрізнялась за своєю ідеологією, метою, змістом та організацією. Так, в НДР вищу хореографічну освіту було зорієнтовано на освітню політику СРСР, спрямовану на формування соціалістичного суспільства, а контрольні функції здійснювало не тільки Міністерство культури, а й Міністерство державної безпеки. Виявлено, що на території НДР підготовка фахівців-хореографів здійснювалась у трьох ЗВО. Зокрема, після відновлення роботи Школи танцю Грет Палуки в Дрездені їй надано статус ЗВО (1949), а в межах освітньої реформи 1951 р. у Східному Берліні при Державній драматичній школі було відкрито Вищу школу класичного танцю, хореографії, педагогіки і режисури. У 1963 р. в Лейпцигу при Державній вищій школі музики було створено Відділ танцю. Встановлено, що підготовку фахівців-хореографів було зорієнтовано на російську школу класичного танцю та розвиток фольклорного й народно-сценічного танцювального мистецтва.

На основі порівняльно-зіставного аналізу було з'ясовано, що на території ФРН у 1949 р. відновила роботу Школа танцю «Фолькванг» в Ессені, якій у 1963 р. було надано університетський статус (Університет мистецтв Фолькванг). Змістові особливості розвитку ВХО у Західній Німеччині було зорієнтовано на опанування нової хореографічної мови, притаманної танцю модерн та імпровізації, що спонукало до відкриття нових структурних підрозділів у ЗВО, де активно вивчався сучасний танець, зокрема: Інститут танцю та культури руху в Німецькому спортивному університеті в м. Кельн (1949), Хореографічний відділ у

Кельнському університеті музики (1961), Академія танцю в Державній вищій школі музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі (1971).

У контексті висвітлення організаційних аспектів вищої хореографічної освіти у ФРН з'ясовано, що управління системою ВХО здійснювало Федеральне міністерство освіти та наукових досліджень. До компетенції уряду федеральних земель входив правовий нагляд за діяльністю ЗВО, контроль за використанням їх бюджету, виконанням статуту. Узгодженням освітньої політики займалася Постійна конференція міністрів освіти та культури федеральних земель Німеччини. Центральним консультативним і координаційним органом вищої освіти і науки була Наукова рада. Постійним форумом для обговорення питань сприяння розвитку освіти і наукових досліджень була Федерально-земельна комісія з планування освіти і розвитку дослідницької діяльності. Діяльність ЗВО у федеральному масштабі координувала Конференція ректорів закладів вищої освіти Німеччини.

Таким чином, з'ясування нормативно-правових, організаційних та структурно-змістових аспектів розвитку ВХО на контроверсійному етапі дозволило констатувати, що генеза ВХО в НДР та ФРН мала суттєві відмінності методологічного, змістового та організаційного характеру.

У третьому розділі **«Розвиток вищої хореографічної освіти в об'єднаній Німеччині»** охарактеризовано об'єднувальні процеси у вищій хореографічній освіті ФРН в 90-х рр. минулого століття; висвітлено нормативно-правові, організаційні та структурні аспекти еволюції ВХО в об'єднаній Німеччині та презентовано оновлення змісту підготовки хореографів у конкретних ЗВО країни (1990–2010).

У результаті історико-генетичного та порівняльно-зіставного аналізу визначено особливості об'єднувального етапу розвитку ВХО в Німеччині, коли після інтеграції НДР до складу ФРН (3 жовтня 1990 р.) в об'єднаній державі розпочинається перебудова системи вищої освіти, керівництво якої здійснюється федеральним урядом разом із федеральними землями та регулюється оновленим Основним законом ФРН (1990) та Рамковим законом «Про вищу освіту» (1991, 1999). З'ясовано, що на об'єднувальному етапі ВХО в Німеччині продовжує регламентуватися розглянутими раніше нормативно-правовими актами, до яких на модернізаційному етапі додається «Танцювальний план Німеччини» (2005–2010). Виокремлено рівні управління вищою освітою у ФРН, зокрема, федеральний, регіональний, муніципальний та інституційний. Доведено, що на інституційному рівні управління та організацію діяльності профільних ЗВО здійснюють: ректорат, сенат, консультативна рада, майстер-клас-комісія, екзаменаційна комісія, комітет оцінок, рада персоналу, студентська рада, офіцер безпеки, уповноважений щодо захисту конфіденційності інформації. Знаменно, що органами управління системою ВХО було залишено чинні органи ФРН. З'ясовано, що після об'єднання Німеччини в керівництві ЗВО починає переважати концепція корпоративного управління (сенат, консультативна рада, деканати відділів/факультетів та їх підрозділів, кафедри), коли керівні органи різного рівня мають право участі у вирішенні питань організації науково-освітнього процесу.

Встановлено, що структура ВХО на об'єднувальному етапі складається з шести профільних ЗВО, хореографічні відділи яких раніше функціонували в

Східній та Західній Німеччині. Виключенням стала Державна вища школа музики в Лейпцигу, в якій у 1992 р. було закрито Відділ танцю як непрофільний. Трансформаційні зміни відбуваються у ЗВО Східної Німеччини щодо переліку спеціальностей і змістового наповнення освітнього процесу на користь сучасного танцювального мистецтва за зразком профільних ЗВО Західної Німеччини.

Структурний та порівняльно-зіставний аналіз ВХО в Німеччині на модернізаційному етапі дозволив обґрунтувати типологію профільних ЗВО (вищі школи танцю, вищі мистецькі школи, університети мистецтв і спорту). Крім цього, до структури вищої хореографічної освіти входять мистецькі підрозділи двох класичних університетів. З'ясовано, що фахівців-хореографів готують у дванадцяти державних та одному приватному ЗВО, які розташовано в шести федеральних землях (Саксонія, Берлін, Північний Рейн-Вестфалія, Гессен, Баварія, Баден-Вюртемберг). Конкретизовано структуру вищої хореографічної освіти до якої входять Вища школа танцю Грет Палуки в Дрездені, Державна школа балету і артистизму в Берліні, Вищий міжвузівський центр танцю (Університет мистецтв в Берліні), Інститут сучасного танцю (Університет мистецтв Фолькванг), Відділ театру і танцю (Вільний університет Берліну), Інститут прикладних театральних наук (Гессенський університет Юстуса Лібіха), Інститут танцю і культури руху (Німецький спортивний університет), Відділ танцю (Вища школа драматичного мистецтва Ернста Буша в Берліні), Центр сучасного танцю (Вища школа музики і танцю в Кельні), Відділ художньої терапії (Вища школа мистецтв і суспільства Алануса в Бонні), Балетна академія (Вища школа музики і театру в Мюнхені), Відділ образотворчого мистецтва з хореографічною секцією (Вища школа музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні), Академія танцю (Державна вища школа музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі). Доведено, що концентрація профільних ЗВО в межах шести федеральних земель була зумовлена їх активною участю в «Танцювальному плані Німеччини».

За результатами порівняльно-зіставного аналізу з'ясовано, що ВХО в Німеччині функціонує переважно на двох рівнях (бакалаврському і магістерському) у ЗВО мистецького профілю, тому випускники отримують ступінь бакалавра мистецтв (В.А.) та магістра мистецтв (М.А.). З'ясовано, що на бакалаврському рівні підготовка фахівців-хореографів як правило здійснюється за двома спеціальностями (танець і сучасний танець). Проте Державна вища школа музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі здійснює підготовку фахівців-хореографів за спеціальністю «педагогіка танцю» вже на бакалаврському рівні, а Вища школа мистецтв і суспільства Алануса в Бонні – за спеціальністю «евритмія». На магістерському рівні пропонуються такі спеціальності: педагогіка танцю, хореографія, наука про танець (Tanzwissenschaft), хореографія і перформанс, соло/танець/авторська постановка, танцювальна композиція. Відзначено, що Німецький спортивний університет здійснює підготовку фахівців-хореографів на магістерському рівні за спеціальністю «танцювальна культура», а Вища школа мистецтв і суспільства Алануса в Бонні – за спеціальністю «евритмія», «евритмічна терапія», «евритмія в школі і суспільстві». За інноваційною спеціальністю «контемпорарі денс» підготовка фахівців-

хореографів на магістерському рівні відбувається у Вищій школі музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні.

З'ясовано, що навчальні плани підготовки фахівців-хореографів побудовано за модульним принципом. Основними дисциплінами таких планів є: класичний танець, сучасний танець, танець модерн, естетична гімнастика, імпровізація, ритміка, історія танцю, медицина танцю, анатомія танцю, теорія музики тощо.

Доведено, що на модернізаційному етапі з'являються індивідуальні форми організації освітнього процесу в ЗВО Німеччини, коли студенти-хореографи навчаються за обраними програмами, майстер-класами, що поглиблюють практичні вміння та навички і є вектором їхнього виконавського розвитку, створюють хореографічні проекти, танцюють у відомих танцювальних колективах і театрах. На магістерському рівні практикуються індивідуальні стажування за кордоном.

Отже, вивчення розвитку ВХО в об'єднаній Німеччині, дало можливість охарактеризувати еволюцією нормативно-правових, організаційних, структурних та змістових аспектів вищої хореографічної освіти в ФРН на об'єднувальному та модернізаційному етапах.

У четвертому розділі **«Європейські перспективи розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині та Україні»** висвітлено розвиток вищої хореографічної освіти в Європі в контексті Болонського процесу, виявлено сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у закладах вищої освіти Німеччини, окреслено перспективи використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні.

Використання загальнонаукових методів та ретроспективного аналізу дало можливість встановити, що модернізаційні процеси у ВХО Німеччини на початку ХХІ ст. були зумовлені її приєднанням до Болонського процесу та створенням Європейського простору вищої освіти. Доведено, що після вступу ФРН до Болонського процесу в країні було розроблено та запроваджено «Танцювальний план Німеччини», що передбачав модернізацію структури та змісту ВХО на території федеральних земель. Провідними завданнями плану на державному рівні стали відкриття нових ЗВО та реорганізація вже існуючих окремих структурних підрозділів з метою підготовки фахівців-хореографів, а на інституційному – модернізація змісту бакалаврських та магістерських програм. Встановлено, що «Танцювальний план Німеччини» був реалізований за допомогою двох векторів, а саме: «Танцювального плану в регіонах» (Tanzplan vor Ort), що передбачав популяризацію мистецтва танцю та хореографії у федеральних землях та «Танцювального плану освітніх проектів» (Tanzplan Ausbildungsprojekte), що мав на меті розроблення нових та вдосконалення існуючих програм із хореографії (балетмейстерства), танцю (виконавство) та педагогіки танцю.

Аналіз результатів реалізації «Танцювального плану Німеччини» свідчить про потужність його модернізаційного потенціалу. Зокрема, спостерігаються такі позитивні зміни: збільшення фінансування ВХО (додатково понад 8,5 млн євро за 2005–2010 рр. у бюджет шести федеральних земель); організація та проведення двох танцювальних конгресів у Берліні (2006, 2009); розроблення низки нових та вдосконалення існуючих бакалаврських та магістерських програм підготовки

майбутніх фахівців-хореографів; створення нових структурних підрозділів. Так, у Берліні, у Вищій школі драматичного мистецтва Ернста Буша відкрито Відділ танцю і створено Вищий міжвузівський центр танцю, що уніфікував підготовку фахівців-хореографів в Університеті мистецтв та Державній школі балету й артистизму. На території землі Гессен, в Гессенському університеті Юстуса Лібіха відкрито Інститут прикладних театральних наук, а у Вищій школі музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні – Відділ образотворчого мистецтва, що об'єднує підготовку акторів, музикантів та хореографів. На території землі Північний Рейн-Вестфалія, зокрема, в Університеті мистецтв Фолькванг створено Інститут сучасного танцю та Центр сучасного танцю у Вищій школі музики і танцю в Кельні. У Мюнхені відкрито Балетну академію при Вищій школі музики і театру.

За результатами порівняльного та критеріального аналізу й систематизації виокремлено шість провідних моделей підготовки фахівців-хореографів у ЗВО Німеччини. З'ясовано, що на відміну від Польщі, де багаточисельність моделей хореографічної підготовки фахівців зумовлена її здійсненням у ЗВО різних типів (мистецьких академіях, класичних та гуманітарно-економічних університетах тощо), у Німеччині, Австрії та Швейцарії означена підготовка здійснюється в системі мистецької освіти.

Доведено, що на бакалаврському рівні переважає *виконавська* модель, яка передбачає підготовку танцівників, артистів балету і театрів танцю (Вища школа танцю Грет Палуки, Вища школа музики і театру в Мюнхені, Вища школа музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні, Державна вища школа музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі, Вища школа драматичного мистецтва Ернста Буша в Берліні, Вища школа музики і танцю в Кельні, Університет мистецтв Фолькванг, Університет мистецтв у Берліні). Встановлено, що у Вищому міжвузівському центрі танцю при Університеті мистецтв в Берліні означена модель обмежується сферою сучасного танцю. Констатовано, що на магістерському рівні спостерігається тенденція урізноманітнення моделей підготовки фахівців-хореографів. Провідними стають чотири моделі, які передбачають збільшення ваги теоретичної складової та наукових кваліфікацій. Зокрема, *балетмейстерська* модель (підготовка хореографів-балетмейстерів, постановників театральних вистав, творців сучасного театру танцю, кваліфікація яких передбачає фундаментальну культурологічну й фахову обізнаність та вміння розробляти й реалізовувати творчі проекти) функціонує в Університеті мистецтв Фолькванг та Університеті мистецтв в Берліні. *Модерна* модель передбачає опанування сучасних танцювальних жанрів (танцю модерн та контемп, перформансу, вільної імпровізації) та пошук нової хореографічної лексики і реалізується в Гессенському університеті Юстуса Лібіха та Вищій школі музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні. *Хореологічна* модель (підготовка істориків, теоретиків і критиків танцювального мистецтва) пропонується студентам у Вищій школі музики і танцю в Кельні та Вільному університеті Берліна, а *педагогічна* (передбачає навчання викладачів танцю) – в Університеті мистецтв Фолькванг, Державній вищій школі музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі, Вищій школі танцю Грет Палуки, Вищій

школі драматичного мистецтва Ернста Буша в Берліні, Університеті мистецтв в Берліні. Оригінальна *евритмічна* модель підготовки фахівців-хореографів в межах танц-терапії функціонує на бакалаврському (евритмія у вальдорфській школі) та магістерському (сценічна евритмія) рівнях у приватній Вищій школі мистецтв і суспільства Алануса в Бонні.

Узагальнення та наукова екстраполяція німецького досвіду на українські реалії дозволили виявити перспективи його використання у практиці вдосконалення ВХО в Україні. На європейському рівні пропонується активізувати співпрацю з міжнародними освітніми організаціями, європейськими мистецькими вишами та представництвами окремих країн на території України; спрямовувати діяльність ЗВО у сфері хореографії на формування міжкультурних компетентностей, сприяння розвитку міжнародних зв'язків шляхом участі в програмах культурних обмінів, міжнародних танцювальних конкурсах і фестивалях; підтримку міжнародних наукових проектів ЗВО.

На національному рівні виокремлено такі перспективні аспекти розвитку ВХО, як нормативний (розробка цілісної стратегії міжнародної діяльності, спрямованої на популяризацію бренду «Вища хореографічна освіта в Україні», що визначає напрями та засоби розвитку міжнародної діяльності в системі ВХО на національному рівні); організаційно-педагогічний (запровадження нових моделей хореографічної підготовки з метою формування різножанрових потреб підростаючого покоління – балетмейстерської, модернової, хореологічної, евритмічної, формулювання сучасних вимог щодо фахових компетенцій майбутніх викладачів хореографії навчальними закладами спільно з роботодавцями).

На інституційному рівні належить забезпечити інноваційний розвиток організаційно-педагогічного та навчально-методичного аспектів підготовки фахівців-хореографів, що передбачає: впровадження індивідуальних та групових форм організації освітнього процесу, зокрема творчих проектних груп; уведення у вітчизняних ЗВО нових спеціальностей і спеціалізацій (танцювальна педагогіка, театр танцю, танцювальна культура, перформанс, евритмія, хореотерапія); збагачення лекційних курсів компаративними відомостями щодо європейських систем ВХО, особливостей хореографічного виховання дітей та молоді в культурно-освітніх осередках та мистецьких школах німецькомовних країн; оновлення переліку фахових дисциплін, зокрема за рахунок курсів танцювальної дидактики, медицини танцю, контактної імпровізації, анатомії танцю, естетичної гімнастики; проведення семінарів та майстер-класів як обов'язкової складової освітнього процесу.

Таким чином, у розділі виявлено сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у ЗВО Німеччини, окреслено перспективи використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні.

Проведене дослідження дало змогу дійти таких **висновків**:

1. Сутнісна характеристика вищої хореографічної освіти в Німеччині дозволяє визначити її як галузь мистецької освіти, в межах якої здійснюється підготовка фахівців танцювального мистецтва, що реалізується в системі профільних ЗВО й університетів Німеччини на бакалаврському та

магістерському рівнях і є спрямованою на формування виконавських, балетмейстерських і педагогічних компетенцій студентів на засадах сучасної хореографії. Як історико-педагогічний феномен ВХО в Німеччині віддзеркалюється в низці наукових праць, що становлять історіографічну базу дисертації, яку систематизовано за хронологічним і проблемно-тематичним критеріями. Констатовано, що незважаючи на широке охоплення питань стосовно означеного феномену частина з них продовжує залишатися за межами інтересів дослідників. Встановлено, що окремі аспекти проблеми розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. висвітлено в культурологічній, мистецтвознавчій, психолого-педагогічній, арт-терапевтичній літературі, проте системні розвідки досліджуваного феномену практично відсутні як у міжнародному, так і у вітчизняному науковому просторі.

З'ясовано, що витoki вищої хореографічної освіти в Німеччині, серед яких відкриття перших танцювальних шкіл у Дрездені (Школа танцю Грет Палуки, 1925) та Ессені (Школа танцю «Фолькванг», 1927), інтенсивний розвиток танцю модерн, проведення трьох танцювальних конгресів (Магдебург, 1927, Гессен, 1928, Мюнхен, 1930), діяльність видатних німецьких педагогів-хореографів (Рудольф фон Лабан, Марі Вігман, Грет Палука, Курт Йосс), слід пошукувати у другій чверті ХХ ст.

Визначено критерії (суспільно-політичні зміни, оновлення нормативно-правової бази, еволюція структури та змісту), за якими виокремлено етапи розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині, а саме: 1) *контрoверсійний* (1950–1989) – поділ Німеччини після Другої світової війни на дві республіки (НДР та ФРН), прийняття Конституції й Рамкового закону «Про вищу освіту» (ФРН) та Закону «Про єдину соціалістичну систему освіти» (НДР), що детермінували розбіжності в структурі та змісті ВХО; 2) *об'єднувальний* (1990–1999) – утворення єдиної держави Федеративна Республіка Німеччина, запровадження єдиної системи освіти, що регламентується правовими актами колишньої Західної Німеччини й активно трансформує структуру й зміст ВХО згідно з вектором її розвитку в федеральних землях; 3) *модернізаційний* (2000–2010) – входженням ФРН до Болонського процесу і запровадження «Танцювального плану Німеччини», що зумовило кардинальні зміни в структурі й змісті ВХО в країні згідно з інноваційними тенденціями розвитку сучасного танцювального мистецтва.

2. Висвітлення нормативно-правових та організаційних аспектів розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині (1950–2010) дозволяє стверджувати, що його різновекторність на контрoверсійному етапі було зумовлено культурно-освітньою політикою урядів НДР та ФРН. Особливості розвитку ВХО в межах Східної Німеччини регламентувались Законом «Про єдину соціалістичну систему освіти» (1965), детермінувались орієнтацією на освітню політику СРСР і контролем Міністерства культури й Міністерства державної безпеки. Нормативно-правова база ВХО в Західній Німеччині містила основоположні правові акти, які стали основою для створення єдиної системи ВХО на об'єднувальному етапі

(Основний закон, 1949 р. з новеляціями 1990 р. та Рамковий закон «Про вищу освіту», 1976 р. з новеляціями 1991 та 1999 р.).

Виокремлено рівні управління ВХО в Німеччині – федеральний, регіональний, муніципальний, інституційний. Показано, що механізмом реалізації організаційних засад розвитку ВХО в Німеччині на різних рівнях стала діяльність органів управління, які остаточно сформувались у 90-х роках ХХ ст. Доведено, що в керівництві ЗВО починає переважати концепція корпоративного управління. Виявлено, що поряд із традиційними формами організації освітнього процесу в профільних ЗВО, коли перевага надається практичним заняттям, на початку ХХІ ст. з'являються інноваційні індивідуальні та групові форми (студенти-хореографи обирають і опановують індивідуальні програми, створюють хореографічні проекти, відвідують майстер-класи, танцюють у відомих танцювальних колективах і театрах у межах індивідуальних виконавських програм). На магістерському рівні здійснюються індивідуальні стажування за кордоном.

3. Визначення структурно-змістових змін у ВХО Німеччини засвідчує наявність двох окремих шляхів її розвитку в НДР та ФРН у 50-ті – 80-ті роки ХХ ст. Встановлено, що на контроверсійному етапі відновлюється робота двох професійних шкіл танцю у Дрездені й Ессені з наданням їм статусу ЗВО та відкриваються нові мистецькі вищі з хореографічними відділами в Східному Берліні та Лейпцигу (НДР) та профільні ЗВО в Кельні та Мангеймі. З'ясовано, що у змістовому аспекті ВХО в НДР було зорієнтовано на танцювальні традиції російської школи класичного танцю та народного фольклору, а у ФРН – на опанування танцю модерн.

Виявлено, що у 90-ті роки ХХ ст. у структурі ВХО об'єднаної Німеччини відбуваються незначні зміни. Підготовка фахівців-хореографів здійснюється в шести профільних ЗВО, які раніше функціонували у двох республіках (Університет мистецтв Фолькванг, Кельнський університет музики, Німецький спортивний університет, Державна вища школа музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі, Вища школа драматичного мистецтва Ернста Буша в Берліні, Вища школа танцю Грет Палуки). З'ясовано, що перелік спеціальностей і змістове наповнення освітнього процесу змінюється на користь сучасного танцювального мистецтва за зразком профільних ЗВО Західної Німеччини.

Доведено, що на початку ХХІ ст. структурно-змістові зміни ВХО в Німеччині, були зумовлені Болонським процесом та «Танцювальним планом Німеччини». З'ясовано, що відбувається значна структурна розбудова галузі, з'являються нові типи мистецьких вищів. Обґрунтовано типологію профільних ЗВО, яка включає вищі школи танцю, вищі мистецькі школи, університети мистецтв і спорту, де готують бакалаврів і магістрів мистецтва у сфері хореографії. Встановлено, що зміст ВХО в Німеччині вдосконалюється відповідно до запитів соціуму та вимог ринку праці: розширюється спектр магістерських програм та спеціальностей (танець, педагогіка танцю, сучасний танець, евритмія, хореографія і перформанс, наука про танець, контемпорарі денс тощо), доповнюється перелік фахових дисциплін (танець модерн,

імпровізація, естетична гімнастика, ритміка, медицина танцю, анатомія танцю, історія танцю, сценічна евритмія, хореотерапія тощо).

4. Виявлено сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у закладах вищої освіти Німеччини, провідними з яких вважаємо виконавську, балетмейстерську, модернову, хореологічну, педагогічну, евритмічну. Доведено, що на бакалаврському рівні панує *виконавська* модель, яка передбачає підготовку танцівників і артистів балету і реалізується практично у всіх профільних ЗВО і тільки у Вищому міжвузівському центрі танцю при Університеті мистецтв в Берліні обмежується сферою сучасного танцю. На магістерському рівні домінують: *балетмейстерська* модель (підготовка хореографів-балетмейстерів, постановників театральних вистав, творців сучасного театру танцю) реалізується в Університеті мистецтв Фолькванг та Університеті мистецтв у Берліні; *модернова* (опанування танцю модерн і контемп, вільної імпровізації та перформансу) – в Гессенському університеті Юстуса Лібіха та Вищій школі музики і образотворчого мистецтва у Франкфурті-на-Майні; *хореологічна* – (підготовка істориків, теоретиків і критиків танцювального мистецтва) у Вищій школі музики і танцю в Кельні та Вільному університеті Берліну; *педагогічна* (підготовка викладачів-хореографів) – в Університеті мистецтв Фолькванг, Державній вищій школі музики і образотворчого мистецтва в Мангеймі, Вищій школі танцю Грет Палуки, Вищій школі драматичного мистецтва Ернста Буша та Університеті мистецтв в Берліні; *евритмічна* (опанування вальфдорської та сценічної евритмії на бакалаврському та магістерському рівнях) – у Вищій школі мистецтв і суспільства Алануса в Бонні.

5. Окреслено перспективи використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення ВХО в Україні, що передбачає: на європейському рівні – активізацію співпраці з міжнародними освітніми організаціями, спрямування діяльності ЗВО у сфері хореографії на формування міжкультурних компетентностей майбутніх фахівців, сприяння розвитку міжнародних зв'язків шляхом участі студентських виконавських колективів у програмах культурних обмінів, міжнародних танцювальних конкурсах і фестивалях; на національному рівні – розробку цілісної стратегії міжнародної діяльності, спрямованої на популяризацію бренду «Вища хореографічна освіта в Україні», запровадження інноваційних моделей хореографічної підготовки (балетмейстерська, модернова, хореологічна, евритмічна); формулювання сучасних вимог щодо фахових компетентностей майбутніх викладачів хореографії навчальними закладами спільно з роботодавцями; на інституційному рівні – збагачення лекційних курсів компаративними відомостями щодо європейських систем ВХО, впровадження індивідуальних та групових форм організації освітнього процесу, зокрема творчих проектних груп, систематичне проведення майстер-класів, уведення у вітчизняних ЗВО нових спеціальностей і спеціалізацій (танцювальна педагогіка, театр танцю, танцювальна культура, перформанс, евритмія, хореотерапія); оновлення переліку фахових дисциплін, зокрема за рахунок курсів танцювальної дидактики, медицини танцю, контактної імпровізації, анатомії танцю, естетичної гімнастики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині в другій половині ХХ – на початку

XXI століття й засвідчує необхідність її подальшого розроблення за такими перспективними напрямками, як вивчення досвіду підготовки майбутніх фахівців-хореографів інших зарубіжних країн, дослідження хореологічної та танцювально-гімнастичної галузі хореографічної освіти, оптимізація структури вищої хореографічної освіти в Україні та вдосконалення її змісту.

**Основні наукові результати дослідження
висвітлено в таких працях автора
Монографії**

1. Ткаченко, І. О., Солощенко, В. М. (2016). *Розвиток хореографічної освіти в німецькомовних країнах (XX – початок XXI ст.)*. Суми: ФОП «Цьома С. П.».

2. Ткаченко, І. О. (2017). Розвиток вищої хореографічної освіти в німецькомовних країнах: історія та сучасність. *Хореографічно-педагогічна освіта: теорія і практика*, Г. Ніколаї (заг. ред.), (сс. 296–354). Суми: ФОП «Цьома С. П.».

Статті в наукових фахових виданнях України

3. Ткаченко, І. О. (2015). Особливості хореографічної підготовки фахівців у вибраних вишах Німеччини: порівняльний аналіз. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1-2 (5-6), 273–279.

4. Ткаченко, І. О. (2015). Сучасний стан хореографічної освіти в Німеччині. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (54), 363–370.

5. Ткаченко, І. О. (2016). Танцювальні фольклорні традиції Німеччини. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1–7, 65–75.

6. Ткаченко, І. О. (2016). Вища хореографічна освіта в Німеччині: актуальні дослідження. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 112–117.

7. Ткаченко, І. О. (2017). Структура вищої хореографічної освіти в Німеччині на початку XXI століття. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 155, 217–221.

8. Ткаченко, І. О. (2017). Вища хореографічна освіта: досвід німецькомовних країн. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 1, 177–184.

9. Ткаченко, І. О. (2018). Організаційно-змістові аспекти підготовки фахівців хореографії у вищих навчальних закладах Німеччини. *Педагогічні науки*, 71, 102–108.

Стаття в зарубіжному науковому виданні

10. Ткаченко, І. О. (2016). Особливості фахової підготовки майбутніх хореографів у Німеччині (друга половина XX століття). *The scientific heritage*, 6 (6), Vol. 3, 50–54.

Матеріали науково-практичних конференцій і семінарів

11. Ткаченко, І. О. (2015). Хореографічна складова естетичної гімнастики. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*, 105–106.

12. Ткаченко, І. О. (2016). Розвиток філософії танцю в Німеччині. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, 1, 39–42.

13. Ткаченко, І. О. (2016). Вища школа танцю імені Грет Палуки: історія та сучасність. *Час мистецької освіти: традиції і новаторство: збірник тез і матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, 1*, 47–49.

14. Ткаченко, І. О. (2016). Зміст вищої хореографічної освіти в Німеччині. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів*, 173–176.

15. Ткаченко, І. О. (2016). Розвиток вищої хореографічної освіти в НДР та ФРН. *Педагогіка мистецтва та хореографії у контексті інтернаціоналізації професорської освіти: матеріали Міжнародної наукової конференції*, 142–145.

16. Ткаченко, І. О. (2017). System der Höheren Choreografischen Ausbildung in Deutschland. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст: матеріали Міжнародної наукової конференції, 2*, 168–170.

17. Ткаченко, І. О. (2017). Normative and legal aspects higher choreographic education in Germany. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*, 82.

18. Ткаченко, І. О. (2016). Становлення німецького народного танцю. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 109–113.

19. Ткаченко, І. О. (2017). Типи вищих хореографічних навчальних закладів Німеччини. *Художні практики та мистецька освіта у крос культурному просторі сучасності: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 227–278.

20. Ткаченко, І. О. (2016). Функціонування вищої хореографічної освіти в Німеччині: сучасний вимір. *Молодь, освіта, наука та мистецтво: матеріали Всеукраїнського науково-методичного інтернет-семінару*, 152–154.

Навчальний посібник

21. Ткаченко, І. О. (2018). *Естетична гімнастика в хореографії: історія, теорія, практика*. Суми: ФОП «Цьома С. П.».

Ткаченко І. О. Розвиток вищої хореографічної освіти в Німеччині (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням, в межах якого з'ясовано нормативно-правові, організаційні та структурно-змістові аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. задля визначення перспектив використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні. Схарактеризовано вищу хореографічну освіту в Німеччині як історико-педагогічний феномен. Висвітлено нормативно-правові та організаційні аспекти розвитку вищої хореографічної освіти в Німеччині (1950–2010). Визначено структурно-змістові зміни у вищій хореографічній освіті Німеччини в досліджуваний період. Виявлено сучасні моделі підготовки фахівців-хореографів у закладах вищої освіти

Німеччини. Окреслено перспективи використання позитивного німецького досвіду у практиці вдосконалення вищої хореографічної освіти в Україні.

Ключові слова: розвиток, вища хореографічна освіта, вища хореографічна освіта в Німеччині, історико-педагогічний феномен, нормативно-правові аспекти, організаційні аспекти, структурно-змістові аспекти, європейський освітній простір, друга половина ХХ – початок ХХІ століття.

Ткаченко И. А. Развитие высшего хореографического образования в Германии (вторая половина ХХ – начало ХХІ века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием, в рамках которого выяснено нормативно-правовые, организационные и структурно-содержательные аспекты развития высшего хореографического образования в Германии во второй половине ХХ – начале ХХІ века для определения перспектив использования положительного немецкого опыта в практике усовершенствования высшего хореографического образования в Украине. Охарактеризовано высшее хореографическое образование в Германии как историко-педагогический феномен. Освещены нормативно-правовые и организационные аспекты развития высшего хореографического образования в Германии (1950–2010). Определены структурно-содержательные изменения в высшем хореографическом образовании Германии в исследуемый период. Выявлены современные модели подготовки специалистов-хореографов в учреждениях высшего образования Германии. Определены перспективы использования положительного немецкого опыта в практике усовершенствования высшего хореографического образования в Украине.

Ключевые слова: развитие, высшее хореографическое образование, высшее хореографическое образование в Германии, историко-педагогический феномен, нормативно-правовые аспекты, организационные аспекты, структурно-содержательные аспекты, европейское образовательное пространство, вторая половина ХХ – начало ХХІ столетия.

Tkachenko I. O. Development of Higher Choreographic Education in Germany (second half of the XX – beginning of the XXI century). – On the rights of manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The thesis is a comprehensive research, within the framework of which the normative-legal, organizational and structural-content aspects of higher choreographic education development in Germany in the second half of the XX – at the beginning of the XXI century have been clarified in order to determine the prospects for using positive German experience in the practice of improving higher choreographic education in Ukraine.

The higher choreographic education in Germany is described as a historical-pedagogical phenomenon. The conceptual-terminological apparatus of the research is outlined. The historiographic base of the thesis is systematized according to the problem-thematic, chronological and territorial principle. The origins of higher choreographic education in Germany are found. The criteria for distinguishing three stages of higher choreographic education development in Germany are defined: controversial (1949–1989), integration (1990–1999), modernization (2000–2010).

The normative-legal and organizational aspects of higher choreographic education development in Germany (1950–2010) are highlighted. Their multi-vector character at the controversial stage is proved, which was conditioned by the cultural and educational policy of the governments of the GDR and the FRG. It is proved that the normative-legal basis of higher choreographic education in West Germany contained basic legal acts that had become the basis for the creation of a unified system of higher choreographic education at the integration stage. It is determined that at the modernization stage, the normative-legal and organizational aspects of the higher choreographic education development in Germany were conditioned by the Bologna Process and the “Dance Plan of Germany”. The levels of higher choreographic education management in Germany are singled out: federal, regional, municipal, institutional.

Structural-content changes in higher choreographic education of Germany in the studied period are determined. The typology of specialized institutions of higher education is substantiated. It is proved that at the controversial stage, the structure and content of higher choreographic education in Germany were characterized by two separate ways of its development in the GDR and the FRG on the basis of restored and new universities. It is found out that at the integration stage the list of specialties and content provision of the educational process changed in favor of modern dance art on the model of profile higher choreographic education of West Germany. It is proved that at the modernization stage there was a significant structural development of the higher choreographic education. It is established that content of the higher choreographic education in Germany was improved in accordance with the demands of society and the requirements of the labor market: the range of master’s programs and specialties and the list of professional disciplines were expanded.

Modern models of specialists-choreographers training in German higher education institutions are found out: performing, choreographer, modern, choreological, pedagogical, eurhythmic. It is proved that at the bachelor level professional training of dancers-performers is conducted; at the master’s level choreographer, modern, choreological, pedagogical, eurhythmic models of choreographic training are realized.

The prospects of using positive German experience in the practice of improving higher choreographic education in Ukraine on the European, national and institutional levels are outlined.

Key words: development, higher choreographic education, higher choreographic education in Germany, historical-pedagogical phenomenon, normative-legal aspects, organizational aspects, structural-content aspects, European educational space, second half of the XX – beginning of the XXI century.

Підписано до друку 06.09.2018 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.